

Radnóti Olaszországban

A római Monte-Marion egyik gyümölcs-zöldség üzletében vásároltunk Marinkával. Szeptemberi meleg, nálunk kánikula számba vett idő. A zöldséges asszony Marinka rokonát véli felfedezni bennem, — aztán ráhagyjuk. —

A Via dei Giornalisti 25-ben laknak Gianni Tótiék, innen a második háztömb. A bejárat körül pálmák, oleanderek, az első emeleti ablakban tűzpiros muskátli pompázik.

Bent a hallban a falak ékítményes dekorativitása — forradalmi plakátok, spanyol és mexikói művészek eredeti grafikái, indián nyíl, afrikai maszkok, magyar gölncsér munkák.

Gianni dolgozószobája innen nyílik. Írógépe mellől galambszárnyú mosollyal áll fel, tört magyarsággal köszönt, én ügyetlen olaszággal viszonom, s nagy meleg olasz szívével ölel át.

Gianni Toti gyerekképű, az időt megtréfálva kopaszodó fiatal költő. József Attila első szép fordítása és értékelése, esztétikai tanulmányai, műfordítások, kritikák, publicisztika, eddig nagy közfigyelmet keltett verseskötetel a mai olasz irodalom élvonalába sorolják.

Ebédnél már véget nem érő vitában hántjuk le egymásról — sokszor élesen, mint a kés — az ismeretlent, hogy nézeteink kristályrendszerében megtaláljuk a közös cselekvés indítékait, melyből a mai napig tartó barátság táplálkozhatik. Giannitól sokat tanultam, mint művész, mint ember egyaránt. Naponta szerez érvényt azoknak a forradalmi impulzusoknak, melyek tisztán szövik át életét. Új irodalmi műfajt teremtett — irodalmi plakátok! Mexikói, spanyol, olasz metszetek, til-

takozó szövegek, vers és próza — új formában, új hangon harcol ebben a műfajban a nagy világirodalom áramkörében. Egész munkásságában a fasizmus létrejötte elleni sürgető cselekvésre szólít fel, a nagy humanizmus rangján az antifasiszta egységre való felhívás ölt testet. Ez a költő az életre van szánva, a halál ellen! Alkotótevékenysége, manapság láncszemként kapcsolódik a világirodalom, az embertelenség elleni teljességében az új, előre sejtető árnyékú tragédiák ellen, a múlt tragédiáin okulva.

Marinka Dallos, aki szintén költő, műfordító, publicista és jó feleség, a magyar kultúra üzenetével él alkotói szépségben az olasz költészet legtehetségesebb reprezentációjával — Giannival.

Még egy „Tasso fája” című képpel pecsételtem meg barátságunkat, melynek születésénél Marinka ott ült műtermemben, aztán megittatott a tenger sós vizéből, fordította a képzőművészeti viták engem érdeklő vonatkozásait, elkalauzolt a via Babuinon megnyíló kiállításokra, esténként a Tevare-parton fordította Gianni új verseit, ahol járdaszélen ülve rajzoltam egy csodálatos gótikus katedrális karcsú formarendszerét. Üdvözölhettem őket kiállításomon, s aztán úgy búcsúztam Rómától, hogy oda vissza kell még sokszor térnem, mert őket hoztam magammal és én is ott maradtam náluk — szívet cserélve.

Aztán milyen a véletlen. Az elmúlt nyáron Keszthelyen találkoztunk újrán boldogan vitázva, örülve egymásnak.

Gianni a szilgigeti alkotóházban dolgozott Radnóti kötetének fordításán. S a kötet megjelent.

Ferkónak e szerény sorokat "az élet felé,"

Marinka Dallos

Gianni Toti —

Ezzel a dedikációval kaptam meg szép közös alkotásukat.

A levélből egy részlet tudósít Radnóti tragikus halálának 20. évfordulója alkalmából rendezett római ünnepségről, melyet a Római Magyar Akadémia rendezett a múlt év november 17-én:

"Tudod, volt egy nagyon szép est az Akadémián, ahol Gianni is beszélt a Radnóti versek fordításáról és talán nem vagyok szerénytelen, ha azt írom, hogy igen szép sikerrel. Itt volt a „Róma Giovano” vagyis főleg az ifjú költők képviselője — Elio Pagliarani, Gaio Fratini, Jole Tognelli — azután a „későbbiekből” Vigorelli, aki szintén nagyon lelkes beszédet mondott Radnótiról és verseket is olvastak fel Gianni, Vigorelli és Bruck Edit."

Az ünnepség „újszülöttet” köszöntött.

A D' Urso Editrice Kiadó megjelentette Marinka Dallos és Gianni Toti válogatásában és fordításában egy nagy költői kvalitással és műgonddal elkészített Radnóti kötetet.

A kötet elegáns formája az újszerűséggel hat, s bizonyítja a modern műfordítás korszerű és igaz problematikáját, miszerint a rím tizennyolcadik századi rekvizitum — legalábbis Itáliában. A magyar nyelv hajlékonysága lehetővé teszi bármilyen versforma alkalmazását, az olaszra fordítás azonban csak esszenciális, vagyis tartalmi lehet. Ezt bizonyítja J. Rousselot is a Madách fordításának vonatkozásában a centenáriumi akadémiai ülésén.

Totiék kötete tanulságul szolgál a magyar könyvkiadás számára is. Radnóti portraitja és az illusztrációk a kötet első részében nápolyi sárga, a

versfordítások fehér famentes papíron készültek a legkorszerűbb tipográfiai igényvel.

Az előszót Tolnai Gábor a költő ifjúkori barátja, az illusztrációkat Ennio Calabria olasz és Orosz János magyar művészet készítették a műalkotás díszes igényével.

Pár napja kaptam újabb levelet s ebből tudom meg, ahogy ez várható is volt, a kötet sikere után nem ülnek el a köszöntő szavak. Vigorelli után most Quasimodo is írt a könyvről, a „Galleria”, az „Europa Letteraria”, a „Quartiere” és sokan mások szintén foglalkoztak vele. Persze nem lehet a babérokon ülni és most a fiatal költők antológiáját fordítom, ami az „Europa Letteraria” következő számában jelenik meg. Köztük van Baranyi Ferkó barátod is, akit szintén megszerettünk” írja Marinka Dallos — a Lőrinciből elszármazott magyar költőnő.

Így jutunk el az irodalomszerető olasz közönséghez Totifékkal járva és vállalva a közös harcot az emberi boldogságért, hogy soha ne ismétlődjenek meg a nagy tragédiák, hogy lakkfeketévé elégve bennünk a nap, a mélyre zuhanjunk, hanem menetelhesünk az „éle felé”.

A Rازgednicák felkiáltójellé nőve szóljanak minden nyelven, ne feledtesék soha a Radnótiiban beteljesült jóslatot:

Mellézuhanam átfordult a teste
S feszes volt már, mint húr, ha pattan.
Tarkólövés. — Így végzed hát te is, —
súgtam magamnak — csak feküdj

nyugodtan.

Halált virágzik most a türelem. —
Der springt noch auf, — hangzott

fölöttem,

Sárral kevert vér szárad füleimen.

Szentkirályszabadja, 1944. okt. 31.

Al fianco gli sono caduto, al suo corpo
rovesciato,

teso ormai, come una sibilante corda.
Colpo alla nuca. —Anche tu finirai
così, dunque, —
sussurrai a me stesso, — continua a
giacera tranquillo.
Dalla pazienza fiorira la morte.

Der springt noch auf' — si udi sopra
di me.
Già si seccava sulle mie orecchie
sangue mescolato a fango.
(31 ottobre '44, Szentkiralyzabadja)

CZINKE FERENC

Istvánffy Gyula: Palóc népköltési gyűjtemény

Szeder Fábiánnak 1819-ben írott munkája¹ óta a jelenkorig több kutató foglalkozik a Borsod-, Gömör-, Nógrád-, Heves megye területén lakó népcsoporttal, a palócokkal. Viseletüket, szokásaikat, nyelvjárásukat, építkezésüket, művészetüket többen vizsgálták, s e kutatók munkája közül is kiemelkedő jelentőséggel bír Istvánffy Gyula munkássága.

Istvánffy 1890-ben a Mátraalján kezdte meg, ami később életének értelmét jelentette: a palóc etnikum tanulmányozását. Vizsgálódását a későbbiekben a borsodi és nógrádi területre is kiterjesztette. Szakfolyóiratokban, közleményekben, újságcikkekben s külön-külön kötetben számolt be végzett gyűjtéseiről. A Monarchiáról írott kötet sorozatban² 1900-ban már ő ír összefoglalást a palócokról. Később a Kisfaludy Társaság megbízásából a palóc népköltési gyűjteményhez kutat. Gyűjtőútjai során Dorogháza, Kisterenye és Nőtincs községekben is megfordult, aholis népmesét, népdalokat (katona- és szerelmi dalok) és betlehemes játékokat gyűjtött. Nógrád megyei gyűjtőútjai 1893 és 1900 között voltak.

A néprajz ekkor válik önálló tudományággá, ekkor alakul a Néprajzi Társaság, szakfolyóiratok indulnak.

Istvánffy a Néprajzi Társaságnak alakulásától kezdve tagja volt, s az Ethnographiának is első évfolyamától kezdve állandó munkatársa. Létrejön ekkor egy önálló, külön kutatógárda. Tagja, köztük Istvánffy is, saját költséjükön, időt, fáradságot nem kímélve járják be a falvakat, hogy megmentésük az utókor számára az ekkor már erősen pusztuló népi értékeinket.

Hogy Istvánffy sok-sok fáradságos gyűjtőútja, kutatása nem kevés, és nem kevésbé értékes eredménnyel jár, mutatja, hogy 1912-re népköltészetből is egy egész kötet állt készen. Kötetét ezidőtájt akarja megjelentetni, azonban az első világháború, majd a szerző halála miatt ez a munka nem jelenhetett meg. A sajtókész könyv évtizedekig hányódott, míg múzeumi gyűjteménybe került, majd a gyűjtő születésének 100. évfordulója alkalmából (1963) most a Hermann Ottó Múzeum közre adta.

A "Palóc népköltési gyűjtemény"-t Bogdál Ferenc rendezte sajtó alá. Bevezetőjében dr. Bogdál vázolja a gyűjtő életpályáját, nagyvonalakban ismerteti gyűjtési módszerét. Megállapítja, hogy Istvánffy gyűjtésében, munkái megszerkesztésében a kor tudományos színvonalán áll, sőt — különösen a palóc nagycsalád és a népi építkezés